

TUKO a BAKUNA

DAGITI MASAPUL NGA AMMUEN YO

1. Apay nga agbakuna ka?

Ti Tuko (no dadduma managan pay varicella) ket gagangay nga sakit dagiti ubbing. Kaadduan na nga apagapaman laeng daytoy ngem mabalin met nga agbalin nga nakaro nangruna kadagiti maladaga ken nataengan.

- Ti tao maiwaras na ti sabali a tao ti mikrobyo ti tuko babaen ti malang-ab nga angin wenno pannakasagid ti tubbog ti kapuyo nga gapuanan ti tuko.
- Pangrugyan ti binatlag, gagatel, gurigor, ken banbannog.
- Agtinnag pay a nakaro nga impeksion ti kudil, piglat, pulmonya, pannakadadael ti utek, wenno patay.
- Ti tao nga nag-tukon mabalin nga makaala iti naut-ut nga binatlag nga managan 'shingles' iti sumagmamanu nga tawen kalpasan ti pinagtuko na.
- Agarup nga 12,000 nga tattao ti ma-ospital gapu ti tuko kada tawen ditoy Estados Unidos.
- Agarup nga 100 nga tattao ti matay kada tawen ditoy Estados Unidos a kas banag ti tuko.

Ti bakuna para ti tuko malapdan na ti sakit nga tuko.

Kaadduan na dagiti tattao nga agbakuna ti para tuko saan da nga agsakit ti tuko. Ngem no ti maysa nga tao nga nagbakuna ket agsakit ti tuko, kadawyan nga apagapaman laeng daytoy. Manmanu ti tuko da (spots), mabalin nga saan da nga guriguren ken nadardaras da nga umimbag.

2. Siasino dagiti mabakunaan ti para tuko ken kaano?

Dagiti ubbing nga ag-edad ti 12 inggana 18 nga bulan masapul nga mabakunaan da iti maminsan, wenno iti uray ania nga edad kalpasan ti 18 nga bulan no saan da pay nga nagtuko.

Dagiti tattao nga saan pay nga nagbakuna ket agtawen dan ti 13 anyos wenno nalablabes pay, masapul nga mangala da ti **dua nga tudok**, nga mabaetan ti 4 - 8 nga lawas.

Para ti ditalyas, agsaludsud ka ti doktor mo wenno ti nars.

Mabalin nga iggidan nga ited ti bakuna para ti tuko kadagiti sabali pay nga kita ti bakuna.

3. Adda met tattao nga saan da nga mabalin ti agpabakuna ti para tuko wenno masapul nga aguray da.

- Saan nga mabalin nga agbakuna dagiti tattao nga addaan ti nakaro unay nga alergik reaksion nga dandani natay gapu ti **gulaman (gelatin)**, ti agas managan '**neomycin**' wenno (kadagitay makasapul ti maikaddua nga tudok) **tay kallabes nga tudok da iti bakuna para ti tuko.**
- Tattao nga addan medyo nakaro wenno nakaro unay nga sakit nga nadanon ti batangda nga agbakuna masapul nga agpaimbag nga umuna sakbay nga agbakuna iti para tuko
- Dagiti masakog masapul nga aguray da inggana nga makaanakda sakbay nga agbakuna ti para tuko. Dagiti babbai masapul met nga saan da nga agsikog iti uneg ti makabulan kalpasan ti panagbakuna da ti para tuko.
- Adda dagiti tattao nga kasapulan da nga iyuman iti doktor da no mabalin da ti agpabakuna ti para tuko, a kas ti siasino man nga:
 - Addaan ti HIV/AIDS wenno sabali pay nga sakit nga makaapektar tay makunkuna nga 'immune system' (depensa ti bagi tapno saan tay nga kaptan ti sakit)
 - Agus-usar ti agas nga makaapektar ti 'immune system' a kas ti managan 'steroids' ti 2 nga lawas wenno nabaybayag pay
 - Addaan ti uray ania nga kita ti kanser
 - Agag-agas para ti kanser a kas ti x-ray wenno sabsabali pay nga kita ti agas.
- Dagiti tattao nga natudokan ti dara (transfusion) wenno dagitay naikkan ti sabali nga partes ti dara iti nabiit, masapul nga saludsuden da iti doktor no kaano ti mabalin nga pannakabakuna da para ti tuko. Agsaludsodka iti doktor mo wenno ti nars para ti adadu pay nga impormasion.

4. Ania dagiti peggad nga aggapu ti bakuna a para tuko?

Ti bakuna, a kas met la ti uray ania nga kita ti agas, mabalin nga makaigapu ti nakaro nga problema, a kas ti seryoso unay nga alergik reaksion. Ti peggad nga ited ti bakuna para ti tuko nga pakaigapuan ti nakaro nga pannakadangran wenno patay ket bassit la unay. Nataltalged nga adayo ti agbakuna iti para tuko ngem tay agsakit ka ti tuko.

Awan ti nangproblemaan ti nganngani amin nga tattao nga nagbakunan ti para tuko.

Apagapaman nga problema

- Agsakit wenno lumteg ti lugar nga natudokan (1 kada 5 nga ubbing ken 1 kada 3 nga barito ken balasitang ken nataengan)
- Gurigor (1 nga tao kada 10, wenno basbassit pay)
- Apagapaman nga binatlag, inggana ti makabulan kalpasan ti panangbakuna (1 nga tao kada 20, wenno basbassit pay). Mabalin nga dagitoy nagbakunan ket maalisan da dagiti kabbalay da ngem **manmanu** unay nga mapasamak daytoy.

Kalalaingan na nga Problema

- Kissiw (panaggutadgutad wenno mulengleng) nga maigapu ti gurigor (basbassit pay ngem 1 nga tao kada 1,000)

Nakaro la unay nga Problema

- Pulmonya (manmanu la unay)
Adda pay nakaro nga problema a kas ti panagbaliw iti andar ti utek (brain reaction) ken nababa nga bilang ti dara ti naipadamag kalpasan ti panangbakuna ti para tuko. Gapu ta manmanu unay nga mapasamak dagitoy saan nga maibaga dagiti eksperto no gapuanan ida ti bakuna wenno saan. No adda man kastoy nga pasamak, manmanu unay.

5. Ania ngarud no adda kalalaingan na wenno nadagsen nga reaksion?

Ania dagiti mabalin nga pagilasinan?

Aniaman nga naisalsalumina a kasasaad, a kas ti seryoso nga alergik reaksion, nangato nga gurigor, wenno naisalsalumina nga aramid. Dagiti pagilasinan ti seryoso nga alergik reaksion iraman na ti narigat nga pinaganges, paraw ti boses wenno agsagawisiw nga pinaganges, supot-supot, agbebessag, kapsut, napardas nga pitik ti puso wenno ul-ulaw iti las-ud ti sumagmamanu nga minutos inggana sumagmamanu nga oras kalpasan ti pinagbakuna. Ti nangato nga gurigor wenno kissiw, no mapasamak man dagitoy, dumteng iti 1 inggana 6 nga lawas kalpasan ti pinagbakuna.

Ania ti nasayaat nga aramidek?

- Awagam ti doktor, wenno ipakitam nga dagus ti tao iti doktor.
- Ibagam ti doktor no ania ti napasamak, ti aldaw ken oras ti pasamak, ken no kaano ti pannakabakunam.
- Ibagam ti doktor, nars, wenno ti departamento ti salun-at nga mangi-patulod da ti dokumento managan

“Vaccine Adverse Event Reporting System” (VAERS) wenno agtelepono ka ti **1-800-822-7967**.

6. Ti Programa Nasional nga Agbayad kadagiti Nadangran ti Bakuna (National Vaccine Injury Compensation Program)

No kaspagarigan laeng ta sika wenno ti anak mo ket naaddaan ti seryoso nga reaksion a kas resulta ti bakuna, adda programa ti gobierno pederal nga nadutukan nga tumulong nga agbayad ti pannakaagas dagiti nadangran.

Para ti ditalyas maipanggep ti Programa Nasional nga Agbayad kadagiti Nadangran ti Bakuna, agtelepono ti **1-800-338-2382** wenno bisitaem ti panid ti programa iti komputer ditoy <http://www.hrsa.gov/osp/vicp/>

7. Kasano nga manayonan ti ammok maipanggep ti bakuna?

- Aagsaludsod ka iti doktor wenno nars mo. Mabalin nga ited da ti impormasion nga nailukon iti pakete ti bakuna wenno isingasingda iti sabali pay nga lugar nga addaan kadagitoy nga impormasion.
- Awagam ti programa ti agbakuna iti departamento ti salun-at iti lugar wenno estado yo. (Dept of Health’s Immunization Program)
- Awagam ti Centro para dagiti Panangkontrolado ken Panangpasardeng dagiti nadumaduma nga Sakit (Center for Disease Control and Prevention) (CDC):

- Call 1-800-232-4636 (1-800-CDC-INFO)

- Bisitaem ti panid ti programa iti komputer ti Programa Nasional ti Agbakuna (National Immunization Program) ditoy <http://www.cdc.gov/nip>

U.S. DEPARTMENT OF HEALTH & HUMAN SERVICES
Centers for Disease Control and Prevention
National Immunization Program

Vaccine Information Statement
Varicella Ilokano 12/16/98

Translation provided by the Hawai'i State Department of Health